

Frukostseminarium om staten bör maximera lycka framför BNP.

Torsdagen den 29 mars kl. 08.30–10.00

De flesta människor strävar efter att vara lyckliga. Innebär det att staten kan och bör försöka öka lyckan i samhället? Frågan är aktuell eftersom många ifrågasätter ett ensidigt fokus på BNP-tillväxt. Även om materiellt välstånd är viktigt kan det finnas andra mål som är nog så viktiga att slå vakt om, t.ex. hälsa, god miljö och lycka. Numera finns det metoder för att mäta lycka, vilket förstärker politiska ambitioner att öka lyckan, eftersom effekten av olika politiska satsningar då kan utvärderas.

På seminariet medverkade tre personer som har engagerat sig i lyckodebatten från olika utgångspunkter, nationalekonomen Christian Bjørnskov, Århus universitet, Filip Fors, Umeå universitet, och Rebecka Carlsson, språkrör för Grön Ungdom. Först ut och huvudtalare var Christian Bjørnskov som forskar om hur politik påverkar lyckan i samhället och som är aktuell med bokkapitlet "Wellbeing and the Size of Government" (IEA, 2012).

Christians svar på frågan om staten bör maximera lycka var nej. Staten varken kan eller bör försöka öka lyckan i samhället via politiken, enligt Christian. Han inledde sin presentation med att dela upp huvudfrågeställningen i tre delar. Den första handlade om förmåga – kan staten påverka lycka positivt? Den andra handlade om villighet och om politiker har de rätta incitamenten för att påverka lycka det medan den sista delen av frågan var normativ – borde staten försöka göra det? Förvirringen kring vad lycka är och hur den definieras är ofta stor, vilket både kan göra det svårt att diskutera och faktiskt mäta lycka. Lyckoforskningen inom nationalekonomin utgår från den långsiktiga lyckan och för att fånga den ställs frågan "Hur nöjd är du med ditt liv i det stora hela?". Fokus ligger inte på att fråga vad människor anser gör dem lyckliga då detta enbart avspeglar sociala normer och vad man tror sig vilja ha.

Christian lyfte, utifrån sin egen forskning, fram flera svårigheter med att staten via politiken försöker öka lyckan. Enligt Christian är statens möjlighet att påverka lycka starkt begränsad. Dessutom är det svårt att veta vad som gör medborgarna lyckliga. Preferenserna i befolkningen är väldigt olika och om man kanske lyckas tillfredsställa "medianpersonens" preferens kommer detta inte att överensstämma med vad som tillfredsställer individerna som ligger i början eller slutet av kurvan i normalfördelningen. Medborgarnas preferenser kan också ändras över tid, vilket leder till att politiken till slut riskerar att bara åstadkomma något som inte längre efterfrågas för att uppleva tillfredsställelse och nöjdhet. Vidare argumenterade Christian för att även om staten skulle kunna maximera lyckan via politiken blir de demokratiska incitamenten oftast fel, bland annat för att politikernas fokus ligger på att bli omvalda i nästa val genom att attrahera den s.k. mittenväljaren. Det bäddar för kortsiktiga politiska åtgärder framför de som på mer lång sikt ger ökat välbefinnande och lycka.

Filip Fors lyfte i sin kommentar till Christians presentation fram att lycka och livstillfredsställelse är viktiga och relevanta frågor för socialpolitiken. De flesta människor tycker att staten till viss mån bör främja människors välfärd och välbefinnande. Om politiker bryr sig om medborgarnas välfärd bör de också bry sig om

deras lycka. Något som Filip saknade i den nuvarande lyckoforskningen är frågan om de framtida generationernas lycka.

När det gäller kopplingen mellan lycka och välfärd förklarar inte storleken på de offentliga utgifterna skillnaden i lyckonivåer mellan olika länder, enligt Filip. Men däremot finns det välfärdsutgifter som påverkar eller spelar roll för människors livstillfredsställelse. När det gäller sambanden mellan hälsa och lycka, tenderar vi ofta att överskatta den fysiska hälsans betydelse och underskatta den mentala hälsans betydelse för livstillfredsställelse. Både livstillfredsställelse och emotionellt välbefinnande bestäms i första hand av individernas personlighetsdrag och mentala hälsa. Om man måste prioritera inom hälsopolitiken bör man därför, enligt Filip, prioritera satsningar på hälsorelaterade problem som beror på en sämre mental hälsa. Filip lyfte fram exempel på forskning som t.ex. visar att unga elever kan lära sig olika konkreta tekniker för att öka sitt välbefinnande, vilket visar att vissa offentliga satsningar kan leda till ökat välbefinnande.

Rebecka Carlsson inledde med att ställa frågan varför vi vill ha samhället och ekonomin överhuvudtaget. Enligt henne finns det åtminstone fem aspekter som olika aktörer använder för att besvara denna övergripande fråga och som hon också anser är relevanta. Svaren på dessa fem frågor ansåg hon sedan skall ligga till grund för politiken. Det första är vad samhället och ekonomin skall ge oss människor. Då en stor majoritet föredrar välmående framför andra mål menar hon att även politiken, samhället och ekonomin skall utgå ifrån det. Den andra aspekten hon lyfte var hur samhället och ekonomin i så fall skall kunna göra oss mer välmående. Här menade hon att mycket mer än det ekonomiska påverkar. Förutom ekonomiskt kapital är socialt kapital, ekologiskt kapital och realkapital (inkl. energi) styrande men också humankapitalet: vilka färdigheter och kapacitet vi har som individer och med vilken mentalitet vi avläser verkligheten. För att förstå hur väl politiken bidrar till att förbättra välmåendet behöver både själva välmåendets utveckling och förutsättningarna för välmående mätas, menade hon.

Rebecka framhöll dock att hon inte ser välmående som det enda målet. En tredje dimension är vem välmåendet och förutsättningarna för välmåendet tillfaller. Många politiska aktörer har ideologiska ambitioner att uppnå en rättvis fördelning. De borde också använda välfärdsått som mäter fördelning menade hon. En ytterligare fjärde dimension hon lyfte var hur vårt samhälle och vår ekonomi påverkar andra. Samhällen som förespråkar allas lika värde, även bortom nationsgränserna, borde följa upp hur det egna samhället påverkar andra samhällen, både positivt och negativt, menade hon. Slutligen föreslog Rebecka att en femte dimension skall beaktas: när i tiden och hur länge vi vill att samhället och ekonomin skall fungera. Dagens västerländska samhälle och ekonomi har bevisats vara oförenlig med en hållbar utveckling. Om det är ett mål att samhället och ekonomin skall vara långsiktigt hållbara och kunna generera välmående också till kommande generationer måste resurser vi har tillgång till inför framtiden också mätas, menade hon.

Rebecka föreslog att samhällets, ekonomins och politikens gemensamma mål skall vara att skapa välmående, för alla och för alltid. Hon framhöll att det vi mäter ofta blir det vi ser till att förändra och utveckla. Istället för att mäta BNP vill hon se nya välfärdsått som följer upp alla de fem aspekterna ovan: välmående, förutsättningar för välmående,

fördelning, global fördelning och hållbar utveckling. Hon pekade på att aktörer såsom FN, Världsbanken, OECD och EU-kommissionen engagerar sig i att ta fram alternativa välfärdsåtgärder som värderar en större bredd av det som är värdefullt.

Därefter följde en intensiv diskussion, ledd av moderatorn Sanna Rayman, mellan panelen och publiken om det enbart är medborgarna själva som kan maximera sin lycka eller om staten kan och bör göra gott för att öka välbefinnandet i samhället. Att det finns en korrelation mellan mental hälsa och välbefinnande var alla i panelen eniga om. Medan Christian ifrågasatte statens möjligheter och förmåga att påverka medborgarnas mentala hälsa var Rebecka tydlig med att staten har en viktig roll i att skapa en välfärdsolitik som ökar hälsan. Under diskussionen lyftes frågan om kopplingen mellan tillväxt och lycka och den mycket spridda uppfattning om att lycka i form av välbefinnande och livstillfredsställelse i västvärlden inte längre ökar över tid eller med inkomster över en viss nivå vilket (s.k. Easterlin-paradoxen från 1974). Här lyfte Christian fram att senare forskning, bland annat Betsey Stevensons forskning, har visat att detta inte stämmer, varken inom eller mellan länder. En annan aspekt som lyftes fram under diskussionen var att vi kanske bör vända på frågan och fokusera på att minimera olycka framför att maximera lycka. Enligt Filip och Christian finns det mycket för forskningen att gräva djupare i kring olycka. T.ex. vet vi att tillit är viktig för ett högre välbefinnande medan vi ser att tilliten inte verkar spela någon roll för motsatsen, lågt välbefinnande och lycka. Enligt Christian är detta en blind fläck som man inom lyckoforskningen precis har börjat titta på.